

ORSAM Rapor No:125
THE BLACK SEA INTERNATIONAL
Rapor No: 23, Temmuz 2012

RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

MIDDLE EAST POLICY OF RUSSIA

ПОЛИТИКА РОССИИ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ

سياسة روسيا في الشرق الأوسط

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

THE BLACK SEA INTERNATIONAL CENTER FOR RESEARCH AND DIALOGUE

RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

MIDDLE EAST POLICY OF RUSSIA

ПОЛИТИКА РОССИИ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ

سیاسة روسيا في الشرق الأوسط

ORSAM Rapor No: 125
The Black Sea International Rapor No: 23

Temmuz 2012

ISBN: 978-605-4615-21-6

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2012

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaŐtırmıŐtır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiŐ birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barıŐın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaŐmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaŐtırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaŐtırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araŐtırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaŐtırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaŐtırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)

1978'de SSCB'de doğdu. 2001'de Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü'nde lisansını, 2003'te "Altın Orda - İlhanlı Münasebetleri" başlıklı tez ile yüksek lisansını ve 2008'de "Altın Orda ve Rusya: Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi" başlıklı tezle doktorasını tamamladı. 2012'de doçent oldu. Çok iyi derecede Rusça, Türkçe ve İngilizcenin yanı sıra orta derecede Farsça bilen Tatar uyruklu Kamalov, 2004-2008 yılları arasında Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM)'nde Rusya-Ukrayna Masası'nda görev yaptı. 2009'dan bu yana Türk Tarih Kurumu'nda uzman ve Ortadoğu Stratejik Araştırmaları Merkezi (ORSAM)'nde danışman olarak görev yapmaktadır. Yayımladığı bazı kitaplar şunlardır: *Moğolların Kafkasya Politikası* (Kaknüs Yayınları, 2003), *Putin'in Rusya'sı: KGB'den Devlet Başkanlığı'na* (Kaknüs Yayınları, 2004), *Avrasya Fatihi Tatarlar* (Kaknüs Yayınları, 2007), *Moskova'nın Rövanşı: Putin Dönemi Rus Dış Politikası* (Yeditepe Yayınları, 2008), *Altın Orda ve Rusya: Rusya Üzerindeki Türk-Tatar Etkisi* (Ötüken Yayınları, 2009), *Avrasya Türkologları Sözlüğü. I. Cilt - I. Kitap: Rusya Türkologları* (A. Kolesnikov ile birlikte, TTK Yayınları, 2011).

TAKDİM

Suriye'deki olaylar gittikçe şiddetini arttırırken bölgesel ve küresel güçler de sorunun çözümü konusunda aynı oranda diplomatik çabalarını hızlandırmış bulunmaktadır. Batı kamuoyu, "Arap Baharı"nın (şimdilik) son noktası olan Suriye'deki sorunun çözümünü Rusya'nın Beşir Esad'ı desteklemeyi bırakmasına ve Esad rejimimin gitmesine bağlamaktadır. Beşir Esad'ın hâlâ iktidarda kalmasının en önemli etkenlerinden biri gerçekten de Rusya'nın kendisine verdiği destektir. ORSAM Avrasya Danışmanı Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov) da bu raporunda Rusya'nın Ortadoğu siyaseti çerçevesinde Suriye'ye verdiği bu desteği sorgulamakta ve bunun nedenlerini ortaya koymaktadır.

Raporun birinci bölümünde SSCB sonrası Rusya'nın Ortadoğu siyaseti ve Rusya'nın bölge ülkeleriyle geliştirdiği işbirliği ele alınmaktadır. Yazar, raporunda Rusya'nın bölge politikasının en önemli amaçlarını, Rusya'nın kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askerî teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hakim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde özetlemekte ve "Arap Baharı" başlamadan önce Rusya'nın bu amacına ulaştığı tezini savunmaktadır. Ancak "Arap Baharı", Rusya'nın da Ortadoğu'daki konumuna zarar vermiştir. Rusya'nın Beşir Esad ısrarı da aslında belki de bölgedeki en önemli kalelerinden birini kaybetmek istememesiyle açıklanmaktadır. Raporun ikinci bölümünde de Rusya'nın Suriye ile münasebetleri, Moskova'nın "Arap Baharı"na yaklaşımı ve daha da önemlisi, Rusya'nın Beşir Esad'a verdiği desteğin sebep ve muhtemel sonuçları üzerinde durulmaktadır.

2012 yılında tekrar devlet başkanlığı koltuğuna oturan Vladimir Putin'in daha birinci devlet başkanlığı döneminde büyük ölçüde enerji kaynaklarından elde ettiği gelirler sayesinde iç politikadaki sorunlarının önemli bir kısmını çözmüş ve uluslararası arenadaki konumunu güçlendirerek uluslararası sorunların çözümünde de söz sahibi olmuştur. Suriye ve Ortadoğu'daki sorunların çözüm süreci, bu bağlamda bir istisna teşkil etmemektedir. Bölgedeki sorunlar, Türk dış politikasının da en önemli gündemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bizler de bu raporun büyük ilgi göreceğini ve bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
The Black Sea International
Koordinatörü

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

İçindekiler

Takdim	4
Giriş	7
Rusya-İran İlişkileri	7
Rusya-İrak İlişkileri	9
Rusya-İsrail İlişkileri	11
Rusya-Suudi Arabistan İlişkileri.....	12
Arap Baharı Öncesinde Rusya-Suriye İlişkileri.....	13
Arap Baharı Öncesinde Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Değerlendirilmesi	14
Arap Baharı ve Rusya.....	14
Kaynakça.....	19

Hazırlayanlar: Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)

RUSYA'NIN ORTADOĞU POLİTİKASI

Giriş

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra mirasçısı Rusya Federasyonu kendisini bambaşka bir ortamda bulmuştur. Rusya'nın güney sınırlarında altısı Müslüman olmak üzere birçok yeni devlet ortaya çıkmıştır. Bölgede Komünistlerin yıllarca bastırdığı İslamiyet yeniden canlanmaya başlamıştır. Başta İran olmak üzere Ortadoğu'daki radikal İslamcıların bu bölgeye akın edeceğinden korkan Moskova, Ortadoğu politikasında İran'a öncelik tanımıştır. Ticari ilişkiler, Çeçenistan meselesi, Tacikistan'daki iç savaş, Hazar Havzası'ndaki enerji kaynakları için Rusya ile ABD arasında verilen mücadelede İran'ın rolü gibi etkenler, İran'ı Moskova açısından değerli kılmıştır.

Sovyet sonrasında Rusya'nın Ortadoğu'da yakından ilgilendiği bir başka önemli mesele ise Arap-İsrail sorunu olmuştur. SSCB döneminde İsrail karşıtı bir Arap Birliği'nin kurulmasını destekleyen ve bu ülkeyle ilişkilerini sınırlı tutan Moskova'nın, bugün için bölgedeki en önemli ticari ortağı İsrail'dir. SSCB zamanında göç etmesine izin verilmeyen Rusça konuşan Yahudiler, SSCB'nin yıkılışından sonra İsrail'e göç etmişlerdir. İsrail'in Çeçenistan Savaşı sırasında Rusya'yı desteklemesi de Rus-İsrail ilişkilerini olumlu etkilemiştir. Ancak Rusya'nın İran ve Suriye ile nükleer ve askerî alanlarda işbirliği geliştirmesi, zaman

zaman Rusya-İsrail münasebetlerinde bir takım sıkıntılar yaşanmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan Moskova'nın İsrail dahil tüm ülkelerle irtibat içinde olması, bölgedeki sorunların çözümünde arabulucu rolü üstlenmesini sağlamaktadır.

Sovyetler döneminde Ortadoğu, Sovyetlerle ABD arasındaki mücadele alanlarından biriydi. Sovyetlerin yıkılmasından sonra da aslında bu mücadelenin devam ettiğini görüyoruz. Hatta Moskova sanki Ortadoğu'yu ABD'nin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) politikasına misilleme aracı olarak kullanmaktadır. Nitekim Rusya'nın Suriye'ye silah satması, HAMAS liderlerini Moskova'da ağırlaması, İran'ı uluslararası arenada desteklemesi gibi tüm adımlar ABD'yi tedirgin etmektedir. Rusya'nın bu politikasının en önemli amaçları ise kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askerî teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hakim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde özetlenebilir.

Rusya-İran İlişkileri

İran-İrak Savaşı (1980-1988) sırasında başlangıçta Irak'ı destekleyen Moskova, 1987 yılında ani bir karar ile İran'dan yana tavır almış ve 1989 yılında taraflar MİG-29 ve Su-24 ol-

mak üzere Rus askerî teknolojisinin İran'a satışı konusunda anlaşmaya varmışlardır. 1990-1991 yıllarında İran'ın Rus askerî teknolojisine olan bağımlılığı artmıştır.¹

Askerî teknolojinin yanı sıra Rusya, İran'a atom reaktörü de satmaya başlamıştır. Diğer taraftan 1997 yılında Gazprom, ABD'nin karşı çıkmasına rağmen İran ile Basra Körfezi'nde gaz yatakları arama projelerini başlatmıştır. XX. yüzyılın sonunda İran ile Rusya arasındaki siyasi münasebetler de her iki tarafın çıkarlarını gözetmiştir. Rusya'nın askerî teknoloji ve nükleer teknoloji konusundaki desteğine karşın, İran Rusya'nın Çeçenistan politikasını fazla eleştirmemiştir. Tacikistan ile Afganistan'daki savaşlar sırasında Rusya ile İran ortak hareket etmiş, her iki ülke de Tacikistan'da iç savaşın sona ermesini istemiş ve Afganistan'da da Taliban'ın ülkeyi ele geçirmesini engellemeye gayret etmişlerdir. Yine her iki ülke, Azerbaycan'ın güçlenmesine ve bölgedeki enerji hatların kontrolünün kendi ellerinde toplanması için Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı projesine olumsuz yaklaşmışlardır.

Bütün bunlara rağmen Boris Yeltsin döneminde Rusya ile İran arasında bir takım sorunlar yaşanmıştır. İran ekonomik durumu dolayısıyla, Rusya'dan aldığı askerî teknoloji ile atom reaktörlerin karşılığını zamanında ödeyememiştir.² Diğer taraftan Rusya, İran ve Hazar'a kıyıdaş diğer ülkelerin Hazar'ın statüsü ve Hazar'daki yeraltı zenginliklerinin kullanımını konusunda bir anlaşmaya varamamaları, Rusya ile İran arasındaki ilişkilerin gelişimini yavaşlatmıştır.

Yine Birinci Çeçenistan Savaşı, Rusya ile İran arasındaki ilişkileri etkilememişse de, Vladimir Putin'in daha başbakan iken başlattığı II. Çeçenistan Savaşı, ilişkilere gölge düşürmüştür. Bunda İran'ın o tarihlerde İslam Konferansı Örgütü'ne (İKÖ) başkanlık etmesinin de etkisi büyük olmuştur. İran, bir taraftan

nükleer istasyon inşa eden ve askerî teknoloji ihtiyaçlarını karşılayan Rusya ile ilişkilerine önem verirken, diğer taraftan da İslam dünyasının en önemli kuruluşu olan İKÖ'nün başkanı olarak Rusya'nın Çeçenistan politikasına sessiz kalamamıştır. Neticede İran, Rusya'yı Çeçenistan politikası yüzünden eleştirmiş, ancak eleştiri dozunu iyi ayarlamıştır. Moskova ise teşekkürü bekletmemiş ve İran'da ikinci nükleer santral inşa etmeye hazır olduğunu bildirmişti.³ Bununla birlikte bugüne kadar ancak Büşer'deki santralin inşaatı tamamlanmıştır. Batı'nın baskısına rağmen Rus yetkililer, İran'daki kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarını gözeterek Büşer'deki nükleer santralin inşaatı konusunda geri adım atmamış, uluslararası normlara uyulduğu hâlde ikinci santralin inşaatını da üstlenebileceklerini açıklamışlardır.

Diğer taraftan her ne kadar İran'daki nükleer santrali Ruslar inşa etseler de Rusya da aynen Batı gibi İran'ın nükleer silahlanmasını istememektedir. Ancak Batı'dan farklı olarak Rus yetkililer, İran'ın herhangi bir başka ülkenin olduğu gibi barışçıl amaçlarla nükleer program geliştirme hakkına sahip olduğu görüşündedirler. Buna ilaveten Rusya, İran'ın nükleer programı sorununun yalnızca diplomatik yollarla çözülebileceğinin üzerinde durmaktadır. Bütün bunlardan dolayı Rusya, kendi çıkarlarını da göz önünde bulundurarak İran'ı uluslararası arenada desteklemeye devam etmekte ve İran'a her hangi bir müdahale yapılmasına karşı çıkmaktadır. Rus diplomatlar, uygulanan ambargoların da sorunu çözmeyeceği, sadece daha fazla körükleyeceği görüşündedirler.

Bugüne geline nokta Rusya adeta İran ile Batı dünyasında arabulucu hâline gelmiş ve sorunun barışçıl yollarla çözülmesi konusunda çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuştur. Bu önerilerinden biri, İran'ın uranyum zenginleştirme işlemini Rus topraklarında yapması şeklindeydi. Ancak, Rusya'nın bu planı işe yaramamıştır.⁴

Rusya'nın bu yöndeki çabalarını 5+1 grubu (BM daimî üyeler + Almanya) çerçevesinde sürdürmektedir. 5+1 grubu son toplantısını 18-19 Haziran'da Moskova'da yapmıştır. Aslında bu zirveden önemli sonuçlar çıkması bekleniyordu. Zira zirve öncesi ev sahibi Rusya, bütün taraflarla ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirmiş, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov bu amaçla İran'ı ziyaret etmiştir. Ancak beklenen olmamıştır. Bununla birlikte görüşmelerde taraflar anlaşmaya varamasalar da Rusya'nın zirve öncesi çabalarının sonuç verdiğini söylemek mümkündür. En başta önceki zirvelerde (Bağdat ve İstanbul) görüşmelerin gündemini uygulanacak muhtemel ambargolar oluşturduysa bu zirvede taraflar, çözüm konusunda neler yapabileceklerini tartışmışlardır.⁵

Bilindiği gibi Batılı ülkeler, İran'ın uranyum zenginleştirmeyi durdurmasını istemektedirler. İranlı yetkililer ise kendi tezlerini savunmaya devam etse de Batı, ekonomik ambargoları azalttığı ve Tahran'daki nükleer reaktörün ihtiyaç duyduğu yakıtı karşıladığı takdirde yüzde 20 oranından fazla bir oranda uranyum zenginleştirmemeyi taahhüt edeceklerini dile getirmektedirler. Buna benzer açıklamayı İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad da yapmıştı.

İranlı yetkililerin bu yöndeki tutumları, görüşmeler açısından "başarı" olarak kabul edilmektedir. Zira taraflar 15 ay aradan sonra görüşmeleri yeniden başlatmış ve karşılıklı geri adımları bile görüşmeye başlamışlardır. Söz konusu görüşmelerin en çok da Rusya'nın işine yaradığını söyleyebiliriz. Moskova, Ortadoğu da dâhil olmak üzere uluslararası sorunların çözümünde Rusya'nın önemli rol oynadığını göstermiştir.

Rusya'nın bundan sonraki süreçte de İran'ı desteklemeye ve onu çeşitli ambargolardan korumaya devam edeceğini söyleyebiliriz. Bu

desteği yukarıda değindiğimiz Rusya'nın bölgeye yönelik amaç ve siyasetiyle açıklayabileceğimiz gibi uluslararası dengeler ve ABD'nin yayılmacılık siyasetine karşı Rusya'nın almaya çalıştığı tedbirlerle de izah edebiliriz. İran'da iktidar değişimi ve özellikle de ABD yanlısı siyasetçilerin iktidara gelmesi, Rusya'nın çıkarına değildir. Rusya ile İran arasında büyük sorunlar olmadığı gibi, Moskova-Tahran ittifakı, Ortadoğu'da ABD'nin yayılmacılığına, Güney Kafkasya'da da Azerbaycan-Türkiye-Gürcistan ittifakına karşı Rusya'nın gücünü arttırmaktadır. İran'a yapılan askerî müdahale, bölgenin tamamen ABD'nin etkisi altına girdiği anlamına gelecek ve Rusya'nın sadece Ortadoğu'daki değil, Kafkasya'daki konumuna da zarar verecek, Rusya'nın dört bir taraftan çember altına alınma anlamına gelecektir.⁶

Rusya-İrak İlişkileri

Sovyetler Birliği'nin en önemli müttefiklerinden biri olan Irak'ın İran'ı işgal etmesi ve bu savaşın sekiz yıl sürmesi, SSCB'nin Ortadoğu politikasını zorlaştırmış ve bu dönemde Rusya ile Irak arasında bir takım sorunlar yaşanmıştır. SSCB'nin İran'ı desteklemeye başlaması ve Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi, iki ülke arasındaki ilişkileri iyice bozmuştur. Buna rağmen SSCB'nin son Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov, ABD'nin Irak'a müdahalesini engellemeye çalışmış, ancak bir netice elde edememiştir. ABD'nin bölgede hâkimiyetini sağlamasıyla birlikte SSCB'nin Ortadoğu'daki varlığı zayıflamıştır.

Boris Yeltsin'in devlet başkanlığının ilk yıllarında Rusya ile Irak arasındaki ilişkilerde bir iyileşme olmamıştır. Ancak, başta bizzat Saddam Hüseyin ile samimi ilişkiler içinde olan Vladimir Jirinovskiy olmak üzere Rusya'daki "liberal" çevreler, Yeltsin'in bu politikasından vazgeçmesi, hatta I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'a karşı başlatılan yaptırımların kaldırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Nitekim

Ortadoğu uzmanı Yevgeniy Primakov'un Dışişleri Bakanlığı'na atanması Yeltsin'in parlamentodan gelen eleştirilere önem verdiğini göstermiştir. Ayrıca Rusya için Irak'a uygulanan yaptırımların kaldırılması ekonomik açıdan çok kârlı idi. Zira Irak'ın yedi milyar dolarlık borcunu Rusya'ya ödemesi ve Rus enerji şirketlerinin Irak'taki faaliyetlerine devam etmesi ve yeni yatakların işletilmeye başlanması da ancak yaptırımların kaldırılmasıyla mümkün olabiliyordu. Bundan dolayıdır ki Irak'a karşı uygulanan yaptırımların kaldırılması konusunda en fazla çabayı Batı Kurna'daki petrol yataklarının işletilmesi için Irak ile ön anlaşma yapan Rus petrol şirketi Lukoyl göstermiştir.⁷

BM'nin 1997 yılında Irak'ın petrol ihracatı yapmasına müsaade etmesi, en çok Rusya'nın işine yaramıştır. Ancak İkinci Irak Savaşı, Rusya'nın Irak'a yönelik planlarını bir kez daha bozmuştur. Moskova, ABD'nin Irak müdahalesine karşı çıkanlar arasında yer alsa da 11 Eylül sonrası ABD ile arasında başlayan "romantik ilişkileri" bozmayı göze alamadığı gibi, bu müdahaleyi engelleyebilecek güçte de değildi. ABD'nin ikinci kez Irak'a müdahalede bulunması ve Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesi, Moskova'nın Irak'taki varlığına tamamen son vermiştir. Ekonomik açıdan da Rusya büyük kayıplara uğramıştır. Nitekim sadece 1997-2006 yılları arasında Moskova, Irak'ın borçlarından 40 milyar dolarlık bir bölümünü silmiştir.⁸ Söz konusu borcun silinmesine, Rusya'nın Irak'ta bütün tarafları devamlı barışa çağırmasına ve ülkenin istikrara kavuşması için arabulucu olmaya hazır olduğunu ileri sürmesine rağmen, Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani, uzun süre boyunca Rusya'yı ülkesine dostane olmayan politika uygulamakla suçlamıştı. Devlet başkanı olmadan önce de Rusya'ya karşı sert açıklamalarıyla tanınan Talabani, Rusya'nın Saddam Hüseyin rejimini destekleyerek büyük hata yaptığını ve bugün de Rusya'nın Irak ile ilişkilerine ABD ile ilişkilerinde kullandığı gözlükle baktığını dile getirmişti.⁹

Ancak zamanla Rusya-İrak münasebetleri düzelmiştir. Başbakan Nuri el-Maliki'nin Nisan 2009'da gerçekleştirdiği Rusya ziyareti, bu sürece önemli katkıda bulunmuştur. Rusya, Saddam sonrası Irak ile münasebetlerinde en önemli amacına da ulaşmıştır. Rus petrol şirketi Lukoyl, Batı Kurna-2 petrol yatağını (tahmini olarak 12,9 milyar varil petrol söz konusudur) işletme hakkını elde etmiştir. Bir diğer Rus enerji devi Gazprom ise Türk petrol şirketi TPAO, Güney Kore petrol şirketi Korea Gas ve Malezya Petronas ile birlikte Bağdat'ın 160 kilometre güneydoğusunda bulunan Bedra petrol bölgesinde ihale kazanmıştır. Bu bölgede 109 milyon varil petrol rezervinin bulunduğu tespit edilmiştir. Günlük 80 bin varil petrol üretimi gerçekleştirecek konsorsiyum her varil için 5,5 dolar kazanacaktır. İhaleyi kazanan şirketlerin söz konusu petrol yatağından (Batı Kurna-2 ile kıyasla) daha fazla kâr etmesi ise buradaki şartların daha ağır olması ve güvensiz bir bölge olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim diğer bölgelere kıyasla Bedra petrol bölgesine yabancılar tarafından gösterilen ilgi daha düşüktü.

Bundan başka Iraklı yetkililer, Rusya'dan silah satın almaya hazır olduklarını dile getirmişlerdir. Böylece Irak, Amerikan silahlarına alternatif teknolojiler aramaktadır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un 19 Haziran 2012'de Iraklı meslektaşısı Hoşyar Zibari ile yaptığı görüşmenin gündemini de iki ülke arasında enerji, askerî ve ticari alanlarda geliştirilmesi istenilen işbirliği teşkil etmiştir. Amerikan askerlerinin Irak'tan tamamen çekilişinden sonra taraflar arasındaki ilişkilere "gölge düşüren" ABD faktörünün etkisi de azalacaktır. Bu husus hiç şüphesiz Rusya ile Irak arasında işbirliğinin daha hızlı gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Rusya-İsrail İlişkileri

Her ne kadar SSCB zamanından beri Moskova, Ortadoğu'da Arap ülkeleri temelli bir politika izlese de günümüzde Rusya ile İsrail'in birçok konuda birbirine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. En başta İsrail, Rusya'nın bölgedeki en büyük ticari ortağıdır. Diğer taraftan eski SSCB cumhuriyetleri dışında en büyük Rusça konuşan nüfus İsrail'de yaşamaktadır. İsrail'de yaşayan bir milyondan fazla eski SSCB vatandaşı, iki ülke arasında kültürel ilişkilerin ve turizmin gelişmesini sağlamaktadır. Yine Rusya, özellikle bilim adamı ve mühendisler başta olmak üzere Yahudi kökenli eski Sovyet vatandaşlarının İsrail'e göç etmesinden sonra İsrail ile askerî teknoloji konusunda ortak projeler yürütmek istediğini açıklamıştır.

İsrail de Moskova ile ilişkilerin geliştirilmesinden yanadır. En başta İsrail, Yahudi kökenli Rusya vatandaşlarının İsrail'e göçünün devam etmesini istemektedir. Diğer taraftan İsrail, Rusya ile ilişkilerini geliştirerek Moskova'nın Arap ülkelere silah satışını engellemeye çalışmakta ve Ortadoğu'daki gelişmeler çerçevesinde de Rusya'nın en azından daha tarafsız bir politika izlemesini istemektedir. Rusya ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi de İsrail açısından son derece önemlidir.

Bununla birlikte Rusya ile İsrail arasındaki ilişkiler son on yıldır inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. 1967 yılında kesilen Rusya ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkiler ancak 1991 yılında yeniden kurulmuştur.¹⁰ Benyamin Netanyahu'nun Mayıs 1996 yılında seçimleri kazanmasıyla birlikte Rusya ile İsrail arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamıştır. İsrail, o tarihlerde ekonomik kriz yaşayan Rusya'ya 50 milyon dolarlık kredi açmış ve Rus gazına ilgi duymaya başlamıştır. Ancak Rusya'nın İran'a füze satmasından dolayı iki ülke arasındaki ilişkiler tekrar bozulmuştur. Ayrıca Arap ül-

keleriyle iyi ilişkilerin geliştirilmesinden yana olan Yevgeniy Primakov'un dışişleri bakanı olmasıyla Moskova, İsrail'in Filistin politikasını eleştirmeye başlamıştır. Rusya'da 1998'de yaşanan ekonomik kriz ise İsrail ile ticari ilişkileri de olumsuz etkilemiştir.¹¹

Rusya ile İsrail arasındaki ilişkilerin inişli-çıkışlı seyri Vladimir Putin döneminde de devam etmektedir. Devlet başkanı olduğu ilk yıllarda Vladimir Putin'in Çeçenistan meselesiyle ilgilenmesi, aslında Rus-İsrail ilişkilerini olumlu etkilemiştir. Adı açıklanmayan bir Rus diplomat basına, İsrail'in, Batı'da Rusya'nın Çeçenistan politikası ile ilgili oluşan "yanlış görüşlerin" ortadan kaldırılmasında önemli rol oynadığını dile getirmiştir.¹² Rusya da çok geçmeden İsrail'e bu konudaki "borcunu" ödemiştir. Putin, Yeltsin'den farklı olarak İsrail-Filistin savaşlarında sadece İsrail'i değil, Filistin yetkililerini de suçlamış ve taraflara sorunu çözmeleri ve görüşmelere başlamaları için çağrıda bulunmuştur.¹³

26-29 Nisan 2005 tarihlerinde Vladimir Putin gerçekleştirdiği Ortadoğu gezisi kapsamında İsrail'i de ziyaret etmiştir. Dönemin İsrail Devlet Başkanı Moşe Katsav ile dönemin İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Putin'in ziyaretini "tarihi" olarak nitelendirmişlerdir. Zira sadece Sovyet liderleri değil, Rus çarları dahi "kutsal topraklara" ayak basmamıştır. İsraili yetkililer, Moskova'nın Arap ülkelere silah satışı ve Rusya'da her geçen gün artan Yahudi düşmanlığı konusundaki kaygılarını dile getirseler de Putin'in ziyareti bu kaygıları azaltmadığı gibi, Putin'in "Ağlama Duvarı"na ziyareti sırasında kipa takmayı reddetmesi, tarafları diplomatik krizin eşğine getirmiştir. Ziyaretin her iki ülke açısından da en önemli neticesi ise ticari anlaşmaların imzalanmış olmasıdır. Aynı şeyi Vladimir Putin'in 25 Haziran 2012'de gerçekleştirdiği İsrail ziyareti için de söylemek mümkündür.

Bu ziyaretin gündemini Ortadoğu'daki gelişmeler ve iki ülke arasındaki münasebetler teşkil etmiştir. Rusya'nın İran ve Suriye'deki mevcut rejimleri desteklemesi, bu ülkelere silah satması, İran'da nükleer santral inşaat etmesi gibi politikalar, Batı dünyasını olduğu gibi İsrail'i de rahatsız etmektedir. Putin'in ziyareti sırasında İsraili yetkililer bir kez daha Rus liderden adı geçen ülkeleri desteklemekten vazgeçmesini ve bu ülkelere silah satmamasını istemişlerdir. Vladimir Putin ise Rusya'nın resmî tutumunu bir kez daha gündeme getirmiş ve sorunların barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Netice itibarıyla tarafların Ortadoğu'daki sorunlarla ilgili mutabakata vardıklarını söylemek mümkün değildir. Ziyaretin en önemli neticesi ise hiç şüphesiz tarafların ikili askerî ve ticari münasebetleri geliştirme konusunda kararlılıklarını bildirmeleri olmuştur. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2011 yılında 4 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır (2010 yılı ile kıyasla yüzde 37 oranında artmıştır). 2008'de başlayan vizesiz geçişten sonra İsrail'i ziyaret eden Rus turistlerinin sayısında da artış olmuş ve yılda 500 bine kadar çıkmıştır. İsrail'in Rusya'da ilaç fabrikasını inşaat etme konusunda tarafların anlaşmaya varmaları, Rusya'nın İsrail ile ortaklaşa pilotsuz helikopterler üretme isteği ve taraflar arasında İsrail'de Rus uzay istasyonunun kuruluşu meselesinin görüşülmesi gibi hususlar da önümüzdeki dönemde Rus-İsrail işbirliğinin çok yönlü gelişmeye devam edeceğine işaret etmektedir.

Her ne kadar Rusya ile İsrail arasındaki ilişkiler son yıllarda daha fazla gelişmeye başlasa da bu ilişkilerin Rusya Yahudilerinin istediği düzeyde olmadığı bir gerçektir. Bu ilişkilerin yavaş gelişmesinde Rusya'daki İsrail karşıtı çevrelerin önemli payı vardır. Rus Dışişleri Bakanlığında görev yapan Arap ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesinden yana olan yetkililer, Yahudi karşıtı Komünist ve milliyetçi kesimler, Arap ülkelerine silah satan Rus "Rosoboroneksport" şirketinin yetkilileri, 20 milyon Müslüman'ı temsil eden Rusya Müslümanları cemiyetlerinin bir kısmı vs. Moskova'nın İsrail'e fazla yaklaşmasını istememektedirler.

Rusya-İsrail münasebetlerini olumsuz etkileyen bir başka önemli mesele de Moskova'nın Hamas'a yaklaşımıdır. Vladimir Putin, daha 2006'da Filistin'de seçimleri kazanan HAMAS örgütü ile ilişkileri kesmeyeceğini açıklamış, daha sonra ise örgütün yöneticilerini Moskova'ya davet etmişti.¹⁴ ABD ve İsrail'in terörist listesine dâhil ettiği HAMAS, Rusya'nın "kara listesi"nde değildir. Filistin'deki seçimlerden hemen sonra sadece İran, Suriye ve Mısır, Filistin ile ilişkilerini devam ettireceklerini açıklamıştı. Putin'in yaptığı açıklama ise, bu üçlüye Rusya'nın da dâhil olduğunu göstermişti.

Her ne kadar Batı basını, Moskova'nın HAMAS ile münasebetlerini, sadece Rusya'nın Batı'ya "kafa tutması" şeklinde yorumlasa da Putin'in HAMAS ile münasebetler tesis ederek, İsrail-Filistin sorununun çözümünü de amaçladığını söylemek mümkündür. Kremlin'in bu tutumu, hiç şüphesiz Rusya'nın Arap dünyasındaki prestijini de arttırmaktadır. Ayrıca Rusya, bu tutumuyla bölgede bütün güçlerle irtibat içerisinde olan yegâne güçlerden biridir. Bu husus ise Rusya'ya arabuluculuk şansı tanımakta, onun bölgedeki etkisini arttırmaktadır. Netice itibarıyla HAMAS ile münasebetler, bir taraftan İsrail ile münasebetlere gölge düşürse de diğer taraftan Rusya'nın Ortadoğu'da hareket alanını genişletmektedir.

Rusya-Suudi Arabistan İlişkileri

Her ne kadar Suudi Arabistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke SSCB olsa da iki ülke arasındaki ilişkiler ancak Vladimir Putin döneminde gelişmeye başlamıştır. 2003 yılında ilk kez bir Suudi Arabistan kralı Moskova'ya

ziyaret etmiştir. Kral Abdullah'ın bu ziyareti sırasında taraflar enerji alanında işbirliği geliştirme konusunda anlaşma imzalamışlardır. Dünyadaki en büyük petrol ve gaz rezervlerine sahip olan bu iki ülke arasındaki ilişkilerde bugün de enerji konusu ön plana çıkmaktadır. 11 Şubat 2007'de S. Arabistan'ı ziyaret ederek bu ülkeye ayak basan ilk Rus lider unvanını alan Putin, "her ne kadar Rusya ile S. Arabistan enerji alanında rakip olarak görünseler de biz rakip değil, ortağız" şeklinde açıklamada bulunmuştur.¹⁵ Nitekim Rus petrol şirketi Lukoyl, S. Arabistan ile enerji alanında 40 yıl sürecek bir işbirliği anlaşması imzalamıştır. Lukoyl, yeni açılacak petrol yatakları için 2 milyar Dolar yatırımda bulunmaya hazırlanmaktadır. Diğer taraftan Rusya ile S. Arabistan, tank ve helikopter başta olmak üzere Rus askerî teknolojisinin S. Arabistan'a ihracatı konusunda da görüşmeler yapmaktadırlar.¹⁶

S. Arabistan'ın günümüze kadar askerî teknoloji konusundaki ihtiyaçlarının büyük bölümünü ABD'den karşıladığını göz önünde bulundurursak, bu konuda Rusya ile işbirliğine gitmesinin iki ülke arasındaki ilişkilere yeni bir boyut kazandıracağını söylemek mümkündür. Geçtiğimiz yıllarda Çeçenistan meselesinden dolayı S. Arabistan'ı sert dille eleştiren Putin, günümüzde S. Arabistan ile ilişkilerini üst düzeye çıkarmayı planlamaktadır. Nitekim Rusya, Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinden S. Arabistan ile sadece enerji ve ticarî konularda değil, uluslararası terör ile mücadele, askerî teknoloji gibi konularda da işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Arap Baharı Öncesinde Rusya-Suriye İlişkileri

Rusya'nın bölgede çok yönlü işbirliği geliştirdiği bir başka ülke de Suriye'dir. Moskova, birçok kez Suriye'yi BM'nin yaptırımlarından kurtarmıştır. 31 Ekim 2005 tarihinde yapılan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi top-

lantısında Refik Hariri suikastı dolayısıyla Suriye'yi ekonomik yaptırımlardan kurtaran yine Rusya olmuştu. O tarihten sonra Suriye gerek BM bünyesinde gerekse de genel olarak uluslararası arenada Suriye'nin koruyucusu hâline gelmiştir. Bunun önemli nedenlerinden biri de Suriye ile geliştirdiği işbirliğidir.

Son dönemde iki ülke arasında ticarî münasebetler hızla gelişmektedir. 2005-2010 yılları arasında Moskova, Suriye'ye 2,5-3 milyar dolar değerinde silah ihraç etmiştir. Ayrıca Suriye, 2005 yılından itibaren Rusya'ya olan 1,5 milyar dolar civarındaki borcunu taksit olarak ödemeye başlamıştı. Rusya ile Suriye arasındaki ticaret hacmi son yıllarda artmış ve 2010 yılında yaklaşık 2 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Ticaret hacminin artmasında Rusya'nın Suriye'den ithal ettiği tekstil ürünlerinin gümrük vergisini yüzde 25 oranında indirmesi de etkili olmuştur. Askerî teknolojilerin yanı sıra enerji alanında da taraflar işbirliğini geliştirme yönünde adımlar atmaktadırlar. 2005 yılında Rusya ile Suriye; Ürdün, Mısır ve Suriye'yi enerji alanında birbirine bağlayacak doğalgaz boru hattının Suriye'deki uzantısının Ruslar tarafından inşa edilmesi konusunda anlaşmaya varmıştı. Yine diğer Rus enerji şirketlerinin de Suriye'de petrol arama işlemlerine katıldığı bilinmektedir.

Rusya-Suriye münasebetlerinde Suriye'deki Tartus limanı ve buradaki Rus askerî varlığı da önemli rol oynamaktadır. Suriye'deki Tartus limanı, Soğuk Savaş sırasında Ruslar tarafından bir ikmal ve bakım üssü olarak kullanılmıştır. Her ne kadar bugün bu üs Ruslara ait olmasa da çok sayıda Rus askeri görevlisi, Suriye ordusunda danışman sıfatıyla görev yapmaktadır.

2010 yılından itibaren Rusya Tartus limanını yenileme ve modern teknolojilerle donatmak için bölgedeki çalışmaları hızlandırmış bulunmaktadır. Ruslar, Tartus limanını Rusya'nın

Karadeniz Askeri Donanması'nın ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirmektedir. Rusya'nın bu limanın yeniden yapılandırmasının sebebi hiç şüphesiz sadece gemilerinin ihtiyaçlarını karşılamak değildir. Ruslar aynı zamanda burada kendi bayraklarını dalgalandırarak bölgede etkilerini arttırmak ve Kırım'daki üsünü kaybettikleri takdirde bunu Akdeniz'de telafi etmek istemektedirler. Netice itibarıyla Suriye ile geliştirilen çok yönlü işbirliği, bu ülkeyi, Rusya'nın bölgedeki en önemli dayanağı hâline getirmiştir.

Arap Baharı Öncesinde Rusya'nın Ortadoğu Politikasının Değerlendirilmesi

Daha Vladimir Putin'in ilk devlet başkanlığı döneminde Rusya'nın tekrar toparlanmasıyla birlikte Moskova'nın bölgeye ilgisi ve bölgedeki etkisi artmıştır. Bu süreçte Rusya'nın Ortadoğu politikasının en önemli amaçları, kendi etkisini artırmanın yanı sıra, bölgedeki ABD etkisini kırmak, bölge ülkelerine sattığı askerî teknolojiye gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hâkim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek şeklinde özetlenebilir. Bu amaçları hayata geçirme konusunda Rusya'nın yakın zamana kadar başarılı olduğunu da söylemek mümkündür.

Rusya'nın bu başarısında Ortadoğu'daki gelişmeler karşısında izlediği siyaset ve bölgedeki sorunlarla ilgili tutumu etkili olmuştur. Rusya'nın bölgedeki sorunlara yaklaşımı ise şöyle olmuştur.

- 1- Rus yetkililer, İran'ın nükleer programı ile Suriye'deki gelişmeler başta olmak üzere bütün sorunların diplomatik yollarla çözülmesini istemektedirler;
- 2- Rusya, bölgeye dışarıdan yapılan müdahalelere karşı çıkmakta ve mümkün olduğunca da bunları engellemeye çalışmaktadır;

- 3- Rusya, sorunların BM çatısında çözülmesini istemektedir;
- 4- Rus yetkililer, uygulanan ve uygulanmak istenilen yaptırımların, sorunların çözümlüne yardım etmediği görüşündedirler;
- 5- Rusya, belki de saldırıları ve askerî operasyonları engelleyemeyecek, ancak bu tür müdahalelerin BM çatısı altında gerçekleşmesine de izin vermeyecektir.
- 6- Rusya, neredeyse bölgedeki bütün sorunlarda arabulucu olma girişiminde bulunmaktadır.

Bu politikasıyla Moskova kısa zamanda Ortadoğu ülkelerinin de güvenini kazanmış ve bölgede etkisini artırmıştır. Aynen SSCB zamanında olduğu gibi Rusya'nın bölgedeki rejimleri destekleyerek, Ortadoğu ülkelerine silah satarak, bazı ülkelerin daha SSCB zamanından kalan borçlarını silerek ve özellikle enerji alanında olmak üzere önemli ekonomi projeleri hayata geçirerek, XXI. yüzyılın başında tekrar bölgede önemli güç hâline gelmişti. Ancak "Arap Baharı", Rusya'nın Ortadoğu'nun politikasını doğrudan etkilemiş ve Rusya'yı da zor durumda bırakmıştır.

Arap Baharı ve Rusya

Son dönemde Ortadoğu'da patlak veren olayların, başlangıçta Moskova'nın bölgedeki varlığına zarar vermeyeceği, hatta bölgenin kısa bir süre istikrarsız kalmasının Rusya'nın işine yarayacağı düşünülüyordu. Zira Ortadoğu'nun daha fazla istikrarsızlaşması ve buna paralel olarak enerji kaynaklarının fiyatlarının artması, Rusya'nın kısa vadede işine yarayan gelişmelerdi. Ayrıca bu husus bir kez daha enerji alanında Rusya'ya alternatif olarak gösterilen Ortadoğu ülkelerinin "güvenilirliğinin" sorgulanmasına neden olmuştur. Ancak Arap Baharı'nın gittikçe genişlemesi ve uzaması, Rusya'nın Ortadoğu politikasına da zarar vermiştir.

En başta Rusya'nın Ortadoğu'da yaşanan gelişmelere hazırlıksız yakalandığı bir gerçektir. Bunun göstergelerinden biri de Rusya'nın Tunus, Libya ve Mısır'daki olaylar karşısında adeta sessiz kalması ve "bekle ve gör" siyaseti izlemesidir. Moskova'nın bu siyaseti izlemesinin nedeni yukarıda da belirttiğimiz gibi bu gelişmelerin çok hızlı bir şekilde yayılmasına hazırlıksız yakalanması ve buna bağlı olarak üst düzey Rus yetkililerinin Rusya'nın izlemesi gerektiği siyaset ile ilgili ortak bir görüşe sahip olmamalarıdır. Libya ile ilgili Dmitriy Medvedev ile Vladimir Putin arasında yaşanan fikir ayrılığı, bunun önemli göstergelerinden biri olmuştur. Bu süreçlerde Rus yetkililer yine birkaç kez birçok ülkede arabulucu rolünü üstlenmiş ve tarafları Moskova'da bir araya getirmeye gayret etmişlerdir. Rus yetkililerinin önem verdiği husus, sorunların barışçıl yollarla çözülmesi ve dış müdahalenin mümkün olduğu kadar engellenmesidir. Böylece Rusya bir taraftan ABD'nin bölgeye girerek yerleşmesini engellemeye, diğer taraftan da arabuluculuk yaparak kendi etkisini arttırmaya çalışmaktadır. Ancak izlenen bu siyasetin bugüne kadar önemli bir sonuç vermediğini, hatta Moskova'yı bir takım zararlara uğrattığını söyleyebiliriz. Bunun en önemli nedeni ise Moskova'nın böyle bir siyaset izlerken mevcut rejimleri fazlasıyla desteklemeye devam etmesidir. Rusya birçok kez böyle olaylarda zaten kaybeden taraf olmuştur. Bunun örneklerinden biri de Irak'tır. Rus petrol şirketi Lukoyl, Batı Kurna'daki petrol arama-çıkarma hakkını büyük çabalar neticesinde ancak Saddam Hüseyin'in ölümünden altı yıl sonra tekrar elde etmiştir.

Benzer bir durum Kaddafi olayında da söz konusuydu. Rusya'nın Kaddafi ile yakın münasebetler içerisinde olduğu bir gerçektir. Ancak daha ilkbaharda Kaddafi'nin iktidarda kalma perspektiflerinin zayıf olduğu ve er ya da geç onun rejiminin düşeceği anlaşılmıştı. Bu durumda kesinlikle yapılmayacak şey, Libya'da

ki Ulusal Geçiş Konseyi ile temas kurmaktan kaçınmaktı. Kaddafi için her şeyin bittiği bir dönemde Rusya, Ulusal Geçiş Konseyi'ni tanımış, ancak yeni Libya yöneticileri, Rusya'nın önceki tutumunu unutmamışlardır. Ulusal Geçiş Konseyi tarafından kontrol altında tutulan AGOCO petrol şirketinin temsilcileri, açık olarak Rusya ile Çin'in Kaddafi rejimini desteklemelerinden dolayı bu ülkelerin petrol ve gaz şirketlerinin Libya'da yeni kontratlar elde etme konusunda sorun yaşayacaklarını belirtmişlerdir. Irak ve Libya'dan sonra Rusya'nın Suriye konusunda da benzer sıkıntılar yaşaması ihtimal dahilindedir.

Hiç şüphesiz Libya'dan sonra Rusya, Suriye'deki konumunu da yitirmek ve bir kez daha bölgedeki milyar dolarlar değerindeki yeni projeleri kaybetmek istememektedir. Kaldı ki yukarıda da belirttiğimiz gibi Suriye'nin Rusya açısından arzettiği önem daha da büyüktür. Suriye, Rusya'nın Ortadoğu'ya açılan penceresi konumundadır. Enerji, askerî, ticarî münasebetlerin yanı sıra Suriye'deki Tartus şehri, Ruslar tarafından bir ikmal ve bakım üssü olarak kullanılmaktadır.

Suriye'de yönetimin değişimi, Rusya'nın bu ülkedeki ve genel olarak bölgedeki bütün varlığını tehdit etmektedir. Rusya'nın uluslararası arenada Beşir Esad'a destek vermesinin asıl nedenini de bu hususlarla açıklamak mümkündür. Diğer taraftan Suriye'den sonra başta İran olmak üzere "bahar"ın başka ülkelerde de yayılma, hatta Rusya'nın "arka bahçe"si olarak adlandırılan Kafkasya ile Orta Asya'da da benzer senaryoların uygulanma tehlikesi mevcuttur. Dolayısıyla Rusya, Beşir Esad yönetimini desteklemeye devam edecektir. Bu desteğin göstergelerinden biri de Rusya'nın gemilerini, Tartus limanına göndermesidir.

Bu bağlamda Rus yetkililerin Suriye'ye bundan sonra ülkede çatışmalar sona ermedikçe silah ve askerî teknolojiler satmayacağına dair

yaptıkları açıklamalar da çelişkili bir durum yaratmamaktadır. Rusya, bu niyetinde (silah satışını durdurması) ciddi ve kararludur. Ancak bu adım, Rusya'nın Esad yönetimine verdiği desteği geri çektiği anlamına da gelmemektedir. Rusya'nın bugün Suriye'ye silah satmasının ve Suriye'nin de bu silahlara ihtiyacı yoktur. Zira Suriye'nin ihtiyaç duyduğu silahlar, büyük oranda Rusya tarafından çok önceden teslim edilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi sadece 2005-2010 yılları arasında Moskova, Suriye'ye 2,5-3 milyar dolar değerinde silah ihraç etmiştir. Taraflar arasında Rus silahlarının ihracatını öngören son anlaşma 2007 yılında imzalanmıştır. Bu anlaşmanın değerinin de en az 300 milyon dolar civarında olduğu belirtilmişti. Rusya'nın bugüne kadar da "Yahont" adlı 72 füze teslim ettiği düşünülmektedir. Bu füzeler gezici kıyı askerî sistem bünyesinde yer almaktadırlar ki bunun içerisinde çeşitli radar ve diğer teknolojiler de bulunmaktadır. Bu füzelerin Suriye kıyılarını deniz tarafından yapılacak muhtemel saldırılardan koruması beklenilmektedir.

Söz konusu füzelerin yanı sıra diğer askerî teknolojilerin satışı ve mevcut teknolojilerin tamiri ile ilgili de aynı şeyi söylemek mümkündür. Yani bugüne kadar Rusya ile Suriye arasında askerî alanda geliştirilen işbirliği, Suriye'nin önümüzdeki dönemde bu alandaki ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayacaktır. Dolayısıyla Rus yetkililerin silah satışının durdurulması ile ilgili açıklamalarını geri adımdan ziyade Rus diplomasisinin "akıllı oyunu" olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Rusya, bu siyasetiyle hem Esad'a desteğini devam ettirmekte hem de yaptığı son açıklamayla Batı'nın baskısını azaltmaya çalışmaktadır. Bu baskıya karşı koyma gücünde olmasına rağmen, Rusya'nın Suriye'deki çatışmaların müsebbiplerden biri olarak nitelendirilmesi hiç şüphesiz Rus yetkililerin hoşuna gitmemektedir. Rusya'nın son kararı ise Batı

tarafından sevinçle karşılanmış ve şimdiden Rusya üzerindeki baskıları azaltmış bulunmaktadır.

Hiç şüphesiz Suriye ve bütün Ortadoğu'daki olaylar, Rusya'nın ABD ve genel olarak Batı ülkeleri ile münasebetlerini olumsuz etkilemekte ve bizlere Soğuk Savaş dönemini hatırlatmaktadır. Suriye'deki olaylar, Rusya ile Türkiye'nin farklı "cephe"lerde yer almaları dolayısıyla söz konusu iki ülke arasındaki münasebetleri de etkileyeceğe benzemektedir. SSCB'nin yıkılmasından sonra "bavul ticareti" ile başlayan Türk-Rus münasebetleri, 2011 yılında zirveye ulaşmıştır. 40 milyar aşan ticaret hacmi, yılda 3 milyondan fazla Rus turistini Türkiye'yi ziyaret etmesi, vizelelerin kaldırılması, Rusların Türkiye'de nükleer santral inşa etme konusunda tarafların anlaşmaya varmaları, enerji alanında geliştirilen projeler, iki ülke arasındaki münasebetlerin "stratejik ortaklık" olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Ancak bir taraftan Türkiye'ye yerleştirilmek istenilen ve Rusya tarafından uzun vadede "kendisine yönelik bir adım" olarak algılanan füze radar sistemi ile Türk yetkililerin Suriye konusunda Rusya'yı sert dille eleştirmeleri, hatta bir takım suçlamalarda bulunmaları, Türk-Rus münasebetlerine gölge düşürecektir.

Amerikan ve Rus devlet adamlarının birbirlerine karşı sert açıklama ve suçlamalarda bulunmaları, alışık bir durumdur ve bu tür davranışlar, münasebetlerin genel seyrini etkilememekte ve zarar vermemektedir. ABD ile Rusya, aralarında sorunlar yaşadıkları dönemde dahi karşılıklı oturup karşılıklı tavizlerde bulunabilmekte, ortak kararlar alabilmektedirler. Rusya'nın ABD'nin Irak müdahalesine ses çıkarmaması ve 11 Eylül olayı sonrasında yanında yer alması, ABD'nin Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine yeşil ışık yakması, Rus yetkililerinin Lenin'in memleketi olan Ulyanovsk'u NATO'ya "tran-

sit üs” olarak kullanması için izin vermeleri, tarafların silahsızlanma vs konularda devamlı görüşmelerde bulunmaları vs. yukarıdaki tezimize örnek teşkil etmektedir. Bütün bunların da Rusya ile ABD arasındaki münasebetlerin gergin bir seyir izlediği dönemde gerçekleştiğini unutmamak gerekmektedir. Ancak aynı şeyi Rus-Türk münasebetleri için söylemek mümkün değildir. Tarih boyunca da bu münasebetler, ya iyi olmuştur ya kötü. Soğuk Savaş döneminden kalan algılama sorununun

tam olarak çözülmediği bir dönemde tarafların birbirlerinin meselelere bakış açılarına daha temkinli yaklaşımları, hiç şüphesiz bu münasebetlerin seyri için önem arz etmektedir. Rusya'nın tutumu zaten bütün dünya tarafından eleştirilmektedir. Türkiye'nin de ayrıca Türk-Rus münasebetlerinin gündeminde olmayan bir konuyla ilgili Rusya'yı karşısına almasının ve ağır suçlamalarda bulunmasının, bu münasebetleri olumsuz etkilemesinden başka bir faydası ve anlamı yoktur.

SONNOTLAR

- 1 Robert O. Freedman, "Russian-Iranian Relations Under Yeltsin", *The Soviet and Post-Soviet Review*, vol. 25, No. 3, ss. 265-284.
- 2 Robert O. Freedman, "Politika Moskovı Na Blijnem Vostoke Pri Yeltsine i Putine", *Vneşnyaya Politika Rossii: Ot Yeltsina k Putinu*, ed. S. Kroytsberger, S. Grabovski, Y. Unzer, Kiev 2002, s. 221.
- 3 İlyas Kamalov, *Putin Dönemi Rus Dış Politikası. Moskova'nın Rövanşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 223-224.
- 4 Alissa Rubin-Kim Murphy, "Russian Bridge to Iran has Twists", *Los Angeles Times*, 4.05. 2006.
- 5 İlyas Kemalöglu (Kamalov), "Rusya'nın İnan ve Suriye Hamlesi", 21.06.2012, <http://www.orsam.org.tr/yazigoster.aspx?ID=3570>
- 6 Vladislav Guleviç, Geopolitika Rossiysko-İranskih Otnoşeniy, *Mejdunarodnaya Jizn*, 11.01.2012.
- 7 Ch. Truehart-D. Hoffman, "France and Russia differ from U.S. in agendas on Iraq", *Washington Post*, 18.02.1996.
- 8 Rossiya Spişet İraku Okolo 10 Milyardov Dolga", 17.06 2006, <http://vpoiske.com/economics/news170720062156.htm>
- 9 Nikolay Kudryaşov, "Talabani, Rusya'nın Irak Politikasını Eleştirdi...", <http://www.serbesti.org/articles/178/1/R%F6portaj-%7B47%7D-Nikolay-Kudrya%FEov>
- 10 Yuliya Petrovskaya, "Voynı Ne Vliyyayut Na Otnoşeniya Rossii i İsrailya", *Nezavisimaya Gazeta*, 28.09.2006.
- 11 Robert O. Fridman, "Politika Moskvı Na Blijnem Vostoke pri Yeltsine i Putine", ss. 239-240.
- 12 Robert O. Fridman, "Politika Moskvı Na Blijnem Vostoke pri Yeltsine i Putine", s. 241.
- 13 W. A. Orme, "Jr. Barak and Arafat agree by phone to keep security link", *New York Times*, 25.11. 2000.
- 14 Ariel Cohen, "US Should Warn Russia Over its "Soviet" Middle East Policy", *The Heritage Foundation*, 7.03.2006.
- 15 Aleksey Şeglov, "Nastoyaşiy Drug", 12.02.2007, <http://www.strana.ru/stories/03/09/02/3393/305633.html>
- 16 Aleksey Şeglov, "Nastoyaşiy Drug", 12.02.2007, <http://www.strana.ru/stories/03/09/02/3393/305633.html>

KAYNAKÇA

- Cohen, A., "US Should Warn Russia Over its "Soviet" Middle East Policy", *The Heritage Foundation*, 7.03.2006.
- Freedman, R., "Politika Moskovi Na Blijnem Vostoke Pri Yeltsine i Putine", *Vneşnyaya Politika Rossii: Ot Yeltsina k Putinu*, ed. S. Kroytsberger, S. Grabovski, Y. Unzer, Kiev 2002.
- Freedman, R., "Russian-Iranian Relations Under Yeltsin", *The Soviet and Post-Soviet Review*, vol. 25, No. 3, ss. 265-284.
- Guleviç, V., Geopolitika Rossiysko-İranskikh Otnoşeniy, *Mejdunarodnaya Jizn*, 11.01.2012.
<http://vpoiske.com/economics/news170720062156.htm>
- Kamalov, İ., *Putin Dönemi Rus Dış Politikası. Moskova'nın Rövanşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008.
- Kamalov, İ., *Putin'in Rusyası. KGB'den Devlet Başkanlığına Vladimir Putin*, Kaknüs Yayınevi, İstanbul 2004.
- Kemaloğlu (Kamalov), İ., "Rusya'nın İran ve Suriye Hamlesi", 21.06.2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3570>
- Kemaloğlu (Kamalov), İ., "Rusya'nın Son "Suriye Kararı", "Geri Adım" Olarak Değerlendirilmemeli", 9 Temmuz 2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3630>
- Kudryaşov, N., "Talabani, Rusya'nın Irak Politikasını Eleştirdi...", <http://www.serbesti.org/articles/178/1/R%F6portaj-%7B47%7D-Nikolay-Kudrya%FEov>
- Orme, W., "Jr. Barak and Arafat agree by phone to keep security link", *New York Times*, 25.11. 2000.
- Petrovskaya, Yu., "Voynı Ne Vliyayut Na Otnoşeniya Rossii i İsrailya", *Nezavisimaya Gazeta*, 28.09.2006.
- Rubin, A. - Murphy, K., "Russian Bridge to Iran has Twists", *Los Angeles Times*, 4.05. 2006.
- Şeglov, A., "Nastoyaşiy Drug", 12.02.2007,
<http://www.strana.ru/stories/03/09/02/3393/305633.html>
- Truehart, Ch. - Hoffman, D., "France and Russia differ from U.S. in agendas on Iraq", *Washington Post*, 18.02.1996.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Habib Hüzmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Uzmanı, Avrasya, El Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Dr. Neslihan Kevser Çevik	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Elmira Cheremisova	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, St. Petersburg Üniversitesi
Dr. Didem Daniş	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Av. Aslıhan Erbaş Açık	ORSAM Danışmanı, Enerji - Deniz Hukuku
Pınar Arkan	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Noyan Gürel	ORSAM İzmir Temsilcisi
Selen Tonkuş	ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Sercan Doğan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanrıverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Uğur Çil	ORSAM, Ortadoğu
Leyla Melike Koçgündüz	ORSAM, Ortadoğu & Projeler
Ufuk Döngel	ORSAM, Ortadoğu
Göknil Erbaş	ORSAM, Karadeniz
Aslı Değirmenci	ORSAM, Ortadoğu
Jubjana Vila	ORSAM, Ortadoğu
Mavjuda Akramova	ORSAM, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Kamil Erdem Güler	ORSAM Su Araştırmaları Programı
Çağlayan Arslan	ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danışmanı Eski Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ramazan Daurov	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü, Direktör Yardımcısı
Prof. Dr. Vitaly Naumkin	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü Direktörü
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Hasan Alsancak	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andican	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Büyükelçi Shaban Murati	Arnavutluk Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayii İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Hediye Levent	Gazeteci (Suriye)
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydınli	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Yaşar Yakış	Büyükelçi, Dışişleri Eski Bakanı
Patrick Seale	Ortadoğu ve Suriye Uzmanı
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Aftab Kamal Pasha	Hindistan Batı Asya Araştırmaları Merkezi Başkanı
İtr Bağdadi	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Dr. Sami Al Taqi	Orient Research Center Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Safarov Sayfullo Sadullaevich	Tacikistan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Ali Birinci	Polis Akademisi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Dr. Hasan Canpolat	İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
E. Hava Orgeral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Çetiner Çetin	Gazeteci (Orta Doğu)
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YÖK Başkanı
Dr. Didem Danış	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Dr. Farhan Ahmad Nizami	Oxford Üniversitesi İslami Çalışmalar Merkezi Yöneticisi
Av. Aslıhan Erbaş Açikel	ORSAM Danışmanı, Enerji - Deniz Hukuku
Cevat Gök	Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
Mete Göknel	BOTAŞ Eski Genel Müdürü
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü
Timur Göksel	Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
Numan Hazar	Emekli Büyükelçi
Habib Hürmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Doç. Dr. Pınar İpek	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Tuğrul İsmail	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Alexandr Koleşnikov	Diplomat
Dr. İlyas Kamalov	ORSAM Avrasya Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Şenol Kantarcı	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Selçuk Karaçay	Vodafone Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu	Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
İsmet Karalar	Edremit Belediye Başkanı Danışmanı
Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman	Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli	Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Aleksandr Knyazev	Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek)
Prof. Dr. Erol Kurubaş	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Talip Küçükcan	Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Arslan Kaya	KPMG ,Yeminli Mali Müşavir
Dr. Hicran Kazancı	Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
İzzettin Kerküklü	Kerkük Vakfı Başkanı
Prof. Dr. Mustafa Kibarçoğlu	Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Av. Tunçay Kılıç	Edremit Belediye Başkanı
Dr. Max Georg Meier	Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa	Bağdat Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahir Nakip	Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Prof. Dr. Çınar Özen	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Murat Özçelik	Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı
Muhammed Nurettin	Beyrut Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Bahadır Pehlivan Türk	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Victor Panin	Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya Federasyonu)
Doç. Dr. Fırat Purtaş	Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Ersan Sankaya	Türkmeneli TV (Kerkük, Irak)
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. İbrahim Sirkeci	Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
Dr. Aleksandr Sotnichenko	St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Zaher Sultan	Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
Dr. Irina Svistunova	Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin	Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Mehmet Şüküroğlu	Enerji Uzmanı
Doç. Dr. Oktay Tannısever	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Erol Taymaz	ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampusü Rektör Yardımcısı
Prof. Dr. Sabri Tekir	İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
Dr. Gönül Tol	Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
M. Ragıp Vural	2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
Dr. Ermanno Visintainer	Vox Populi Direktörü (Roma, İtalya)
Dr. Umut Uzer	İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Prof. Dr. Vatanyar Yagya	St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Avrasya Danışmanı
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü

Timur Göksel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Habib Hümmüzlü
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. Tuğrul İsmail
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Prof. Dr. Mustafa Kibaroglu
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Prof. Dr. Victor Panin
 Doç. Dr. Fırat Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Dr. Yaşar Sarı
 Ersan Sarıkaya
 Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zاهر Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Dr. Ermanno Visintainer
 Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Vatanyar Yağya
 Dr. Süreyya Yiğit

Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Bilkent Üniversitesi
 Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Türkiye Cumhuriyeti Bağdat Büyükelçisi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
 Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
 Türkmeneli TV - (Kerkük, Irak)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Atatürk Üniversitesi
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı (KKTC)
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık	ODTÜ
Bülent Aras	Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi
İlker Aytürk	Bilkent Üniversitesi
Recep Boztemur	ODTÜ
Katerina Dalacoura	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
F. Gregory Gause	Vermont Üniversitesi (ABD)
Fawaz Gerges	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Ahmet K. Han	Kadir Has Üniversitesi
Raymond Hinnebusch	St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Rosemary Hollis	City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Bahgat Korany	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Peter Mandaville	George Mason Üniversitesi (ABD)
Emma Murphy	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

Miithatpaşa Caddesi 46/4 Kızılay/Ankara
Tel: 0(312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr
www.blacksea.org.tr, blacksea@blacksea.org.tr